

Literaturaren Irakaskuntza Unibertsitatean

Xabier Mendiguren

J.M. Torrealdaik deitu zidanean eta hitzaldi hau egiteko eskatu, askorik pentsatu gabe baietz esan nion. Izan ere, euskal idazle oparoenetako batek halako kritika baten kritikan, elkarren ezagun izan gabe "amigo" egiten gintuen, jakindarrak eta ni, eta adiskide bati, honelako amigo bati, ezin ezetz esan.

Gero hasi ziren kontuak. Gero komeriak. Nola egin pentsatzen hasi, eta ez nekien oso seguru nondik nora jo, zer esan... Topiko bat da, baina nik garbi nekusan ez nintzela egokiena. Nire Unibertsitate-esperientzia laburra eta murrizta da: ikasle besterik ez naiz izan eta gainera eskola bakar batean; eta horrez gain, astean behin edo azaldu izan naiz, eta guztiarekin esan nezake Unibertsitatea ez dudala berezi-bereziki kuttun; eta hori aitortzeak barbaroen artean kokatzen banau, halakoxea naizen seinale. Hala eta guztiz, gaztetxooi aukera eman behar zaigula eta, hementxe nauzue. Beraz, lehenik eta behin barkazioa eskatzen dizuet esan ditzakedan txorakeriak direla eta, batipat aste honetako lehenbizikoa naizenez. Esan beharrik ez dago Etxeparek zioen hura, *Debile principium melior fortuna sequatur*, kasu honetan horrelaxe izango bait da, ziur.

Beste ezer baino lehen, hitzaldiaren izenaz eta mamiaz ohar batzuk egin nahi nituzke. Esan, uste dut esan zidatela titulu osoa, baina nik gogoan hartu ez nonbait, eta «Euskal literatura eta Unibertsitatea» edo antzeko zerbait zelakoan nengoen. Unibertsitateak literaturarekin duen harreman nagusia irakaskuntza da, jakina, eta ni horretaz arituko naiz gehienbat; baina berez harreman-sare konplexuagoa ere badago: irakaskuntzaz landa, bestelako eraginik ere izan dezake Unibertsitateak literaturan edo alderantziz, eta, zeharka bada ere, azalduko da horiei buruzko aipamenik.

Bestalde “literaturaren irakaskuntza” dio gaurko izenburuak; eta hor ez du zehazten nongo edo zer-nolako literaturaren irakaskuntzaz ari garen; hala ere, hitzaldi-sorta hauek “*euskal* literaturaren astea” izena eraman ohi dutenez, *euskal* literaturaz hitz egin behar nuela ulertu nuen; eta zuek ere horixe ulertuko zenutela espero dut, euskaraz idatzitakoa alegia, bestelakorik ere erakusten den arren gure Unibertsitatean. Gero horrelakorik aipatuko ez dudanez, hasiera honetan esan nahi nuke euskal literatura ikasteko, nire ustez biziki inportantea dela, “literatura” orohar, nongotasunik gabe, ikastea. Euskal literaturaz aparte, espainierazkoa asko irakasten da gure artean, frantsesa ere bai bestaldean, eta ingelesa ere dextente, egunez egun gehiago. Halako ikuspegi nazional edo monolinguiak normalak dira, noski, baina eskertzekoa litzateke “literatura konparatua” edo halako zerbait ere erakustea, mugak gaudituz hizkuntzak eta kulturak elkarren ondoan ikustea, herrien kateak apurtzarekin batera. Tamalez, adibide bakarra eza gutzen dut, Informazio-Zientzien Fakultatekoa, baina baliteke besteren bat ere izatea.

Hasteko, zegoen materiala bildu nahi nuen. Gure gaitzetako bat izan liteke herri txikia izanik, maiz aski ez dugula elkarren berri izaten. Leku ugarian irakasten da euskal literatura. Iparraldean, Baionan; Frantziako Unibertsitatean: Pabe eta Bordelen; Nafarroan, Irakaslego-Eskolan; beste irakaslego-eskola batzuk: Donostiako publikoa eta elizbarrutikoa, Eskoriatzakoa, Bilboko publikoa eta Deriokoa eta Gasteizkoa. Fakultateak, berriz, UPV-EHUko Gasteizkoa eta Deustuko Unibertsitatearen Deustuko eta Donostiako Letra-Fakultateak. Guztiei deitu nien eta beren programak bidaltzeko eskatu, nahi adina ohar erantsiz. Bakarren bat salbu, denek erantzun zidaten, eta hemendik eskerrak eman nahi nizkieke guztiei.

Bildu ditut, beraz, programak eta hurrengo pausoa batzuen eta besteen arteko konparaketa izan liteke. Horretan has gitezke, baina ez dut egingo; eta badira horretarako arrazoiak:

— Batzuek orrialde bakarreko argibidea bidali didate, eta beste batzuek berrogeikoa, eta, hortaz, ez dira erkagarri.

— Gure artean ia denak gara ezagunak, eta halako tokitan hau eta hau gaizki egiten dute esatea norbaiten kontra ihardutea bezalatsu da, eta nik ez dut inoren deskalifikazio merkerik egiteko asmorik.

— Aurrekoa txikikeria bazen ere, arrazoi hau pisuzkoagoa da: ezin dira egoera desberdinak neurri bakar batez konparatu. Kasuan kasuko helburu eta bitartekoak hartu behar dira kontutan.

Kasuan kasuko hori egingo bagenu, ordea, luzeegi joko luke. Hala ere, kasurik nabarmenenak aipatuko ditugu, zer-nolako aldeak dauden kontura zaitetzten. Nafarroan, "Universitas Navarrensis" delakoan, Opus-ekoan, badago Euskal hizkuntza- eta kultura-katedra bat, filologia hispanikoko ikasketen barne; baina literatura barik, filologia, dialektologia, eta halako kontuak irakasten dira bertan. Antzeko zerbait gertatzen zaie Nafarroako Irakaslego-Eskolan: badute euskal literaturako ikasgaiarik (*Lengua y literatura vasca*, zehatzago esanda) baina etortzen zaizkien ikasleak erdaldunak direnez, nahikoa lan badute horiei euskara nola edo hala irakasten. Zenbaterainoko literatura irakasten duten antzeman dezazuen, hauxe dute bibliografia oinarritzkoena: *Jalgi Hadi I* eta *II*, *Hitz egin III*, *Jo ta ke II* eta *III*.

Frantziako Unibertsitatean esan dugu badela zerbait. Hau berez ez genuke euskal Unibertsitateetat hartu behar, Salamancako Manuel Larramendi katedra ere kontutan hartzen ez dugun bezala. Alabaina, Iparraldean bertan falta da Ikasketa Nagusiak emango lituzkeen Zentrurik, eta euskal literatura zerbait ikasi nahi dutenak hara joaten direnez, giro arrotz samarrean hainbeste saiatzen diren ikasle eta irakasleek merezi dutenez, aipa ditzagun: Paben Txomin Peillen, eta Bordelen Jean Baptiste Orpustan eta Patri Urkizu. Filologia hispanikoko ikasketen barne egon ohi dira hauen irakaspenak. Bestalde, ikasgai bana dutenez, ezin pentsa liteke euskal literaturaren ezagutza zabal-sakonik erdiesten ahal denik. Baina errua, bistan da, ez da irakasleena, ezpada administrazio frantsesarena. Administrazio frantsesa aipatu eta salatu behar dut berriro Baionako ikastegiaz mintzatzeko. Urteak dira euskal hizkuntza, kultur eta literatur ikasketei diploma, ezagutza ofiziala eman diezaietela eska eta eska ari direla, gutxienez korsikarrei eta britainiarrei aitortu zaizkien mailakoa; baina orain artean, kasurik ez. Itxura denez, aski indarrrik egiten ez euskaldunek. Korsikarren bo-

rroka-moldeekin has daitezen nahi ote dute frantsesek? Hala eta guztiz ere, Baionan euskal literaturazko hiru ikasgai badira, Orpustan, Xarritton eta Arkotxa irakasleek emanak.

Errepaso labur honetan zer geratzen zaigu? Autonomi Elkarte honetako Irakaslego-Eskolak eta Fakultateak. Has gaitezen irakaslego-eskolekin. Haurrei euskara irakatsiko dieten maisu-maistarak behar, eta guztietan dago euskal filologiako adarra. Iritsi omen den saturazio hau dela eta, ez dakit zertan geldituko diren; ikasle guxtiagorekin aurrerantzean orain arte bezala segituko duten, ala birmoldaketaren bat izango duten. Dena den, ez da hori nire gaia. Esaten ari ginen, badirela euskal adarrak, eta horietan, batekoz beste, bi ikasturtetan irakatsi ohi da euskal literatura. Hala ere, zenbaki hutsak baino adierazgarriago izango da irakaslego-ikaske-ten zenbait ezaugarri nabarmentzea: Magisteritza-ikasketetan ikasgai asko egon ohi da; eta hiru hilabetetako praktikak ere izaten dira. Guzti horren ondorio zuzena: gauzak gehiegi sakontzeko modurik ez, eta axaletik tratatu beharra.

Bestetik, hemengo ikasleak irakasle izango dira gero, eta ematen zaien prestaerak horretara begiratu beharko luke. Funtzionalista izan, alegia. Hori kontutan izanik, magisteritzako programez zer esan dezakegu? Ezer askorik ez, zenbait arrazoi direla eta. Bat: programek, sarritan, ez dute gero burutzen denarekin zerikusi zuzenik. Bi: garrantzi handia du beti, programa zainnari delarik ere, nork eta nola emana den. Hiru: ni ez naiz nor epaitzeko; ez naiz bertan aritu, eta horkoek hobeki ezagutzen bide dute.

Dena dela, oharren batzuk egin daitezke:

— Denek egiten dute historia bat, Euskal Literaturaren Historia. Beharrezkoa ziurrenik, nahiz hori bakarrik ez den nahikoa. Ezagupen orokor batzuetatik abiatuta, aukera desberdinak egin litezke: garai batzuk bereziki aztertu edo denetik pixka bat. Kasu batean kronologia atzekoz aurrera ematen da, eta zergatik ez? Hori ere posible iruditzen zait.

— Dударik ez dago, eskoletako maisu-maistrek, irakasten dutena baino gehiago jakin behar dutela. Oso komenigarri iruditzen zait alde horretatik literatur obra nagusi batzuen irakurketa derri-gorrezkoa.

— Horrez gain, ahal balitz, inportantea da irakurzaletasuna piztea. Denon ahalegina izaten da, baina, tamalez, ez beti posible.

— Testuak komentatzea ohizko lana izan ohi da. Testu horiek ulerterazteko nahitaezkoa, gainera. Helburu funtzionalago batez egitea agian hobe litzateke, alegia gero hurrekin zein testu eta nola ikus litekeen; kasuren batean agertzen da hori programetan. Dena den, bada “Dinamika” izeneko ikasgai bat ere, juxtu kontu hauek tarako.

— Beste kasuren batean, kritika-modu desberdinei garrantzi berezia ematen zaiela ikusi dut. Hori ere inportantea da heziketa humanistiko eta intelektualerako. Hala ere, magisteritzan falta ohi den literaturaren ezagutza zabala gabe, ahalegin antzua gerta liteke, edo dogma batzuen transmisio hutsa.

— Nik ez dakit zenbat eta zelako lanak egin erazten zaizkien ikasleci, edota bibliografiarik erabil erazten zaien. Lehen aipatutako ordu-kopuru txikia dela eta, ezin askorik espero.

Magisteritza-eskolak utzita, Euskal Filologia izeneko lizenziaturarako bost ikasturtetako ikasketak egiten diren Unibertsitateetara goaz. Bi dira, edo hiru; nola kontatzen ditugun kontuak. Batetik, Euskal Herriko unibertsitateak (UPV-EHU) Arabako campus-ean duen Filologia eta Geografia-Historia Fakultatea dugu, eta bestetik Deustuko Unibertsitatea, Deustuko Letra-Fakultatearekin eta Donostiakoarekin, EUTG deitu ohi duguna azken hau. Banaketa geografiko hirukoitz hori, Mitxelena zenak behin baino gehiagotan gogorarazten zuen legez, ez da inondik ere ka-sualitatezkoa.

Kontu horiek utzita, ikus dezagun, lehenik eta behin, zer den filologia. Filologia, berez, testu zaharren argitarapen, irakurketa eta azterketa da, horretarako zientzia lagungarriez baliatzen delarik, hala nola historia, paleografia, numismatika edota literatura. Berez, *stricto sensu*, horixe da filologia. Gero, benetan eta praktikan, euskararekin zerikusia duketen jakintzagai guztiak sartu ohi dira barnean, eta egia osoa esatera, ikasle gehienak filologia zer demontre ote den ideia handirik gabe eta euskaltzaletasun lauso batek bultzaturik joan gara karrera horretara.

Baina zer ikasten da filologian? Euskararekin zerikusia duten gaiak, esan dugu. Horiek, eta horiez kanpoko beste asko. Nik, adibidez, literatura espainoleko 4 kurtso eta latineko 3 ikasi ditut; eta latinaren ezagutza egokia derrigorrezkoa bada ere filologia menderatuko bada (nik ez nuen oso ondo ikasi horratio), besteaz ezin liteke gauza bera esan (garaia eragindako arrazoiak izango

ditu, noski: Espainiako gobernuak erraz onartuko zituen programak behar, etab.; oraindik horrela egotea, ordea, zabarkeria lotsagarria da.

Euskararekin zerikusia duten horietan, hiru talde nagusi egingo nituzke: literatura, filologia eta linguistika. Ikerlariak, nork bere gaia hautatu behar du, eta horren ondorioz hortxe ari dira irakasleak, nork bere alorrera erakarri nahian ikasleak, bekak, orduak. Lehia bat da, eta bidezkoa gainera, bakoitzak bere ikuspegia duela, eta denek dute arrazoi arreta gutxi eskaintzen zaiela esatean. Okerrago daude beste jakintzagai batzuk, hala nola, psikolinguistika, soziolinguistika, glotodidaktika, lexikologia, lexikografia... Guzti horiek, linguistika aplikatuan koka ditzakegunak, agertu ere ez dira egiten ia, eta, noski, badute garrantzia, eta ez txikia, nahiz ez den hau horretaz luzatzeko leku aproposena.

Egoera horrek badu konponbiderik? Bai, baina ez. Edo bai, baina ez, baina bai; ez dakit. Munduko hainbat lekutan ikasketa bereziak dituzte gai horiek: linguistikazkoak direla, literatura konparatuzkoak direla, etab. Hemen ere agian gauza bera egin genezake; baina, noski, dagoen ikasle-kopuru mugatu horrek ia ezinezko bihurtzen du; hobeki esanda, garesti bihurtuko luke, eta badakigu denok herri honetan "garesti" —non eta norbaitek interes bereziren bat ez duen— "ezinezko"ren sinonimo dela ia. Jakina, hiru fakultate izan beharrean bakarra balitz, abantailak begi-bistakoak lirateke, baina eliza zela eta, badakizue zer esan zion behin Don Kixotek Santxo morroiari.

Unibertsitatean egin behar omen duten egituraketa berrian, hiru ziklo izango lituzke filologiak, bigarrenean eta, batipat, hirugarrenean (doktoradutzan) espezializaziorako abagune eta bitartekoak eskainiz. Horretara omen goaz, baina gaur gaurkoz eta nik ezagutzen dudanez, ez 2. eta ez 3.ean ez dago ezpezializatzeo aukera handirik, zeure kasa egiten ez baduzu.

Ohar orokor horiek utzi, eta sar gaitezen mamian. Beste hainbat gairekiko lehia zuzen eta ekidinezin edo konpongaitz horretan, ze leku betetzen du literaturak? Ze tarte eskaintzen zaio?

Oraintxe hasi nahi nuke erantzuten, baina beti izaten dut oztopo bat bidean. Lehen oztopo edo zalantza, ea euskal literaturarik erakusten den, izen horretako ikasgairik ez bait da agertzen, ezpada "Euskal Testuak"; bigarrena, ea euskal testu horiek literatura ote diren. Arazo hau dela eta, eztabaida aski garratz eta desbidera-

tu samarra izan zen iaz, baina zalantza nonbait sakona da, programagileak ez bait dira "literatura" izena erabiltzera ausartu, horren ordez "testu" berba neutroa hautatuz.

Hautapen horrek, jakina, badu arrazoirik; esate baterako, horren barruan filologiako eta literaturazko hurbilketak, biak sartu ahal izatea. Bestalde, gure zera hori literatura ote den erabakitzean, eritzi eta arrazoiekin batera, usteak eta nahiak nahasten dira eta ez da erraz argudio intraliterario eta estraliterarioak bereizten. Dena den, Barandiaran zaharrak erakusten zuen bezala, eman dezagun izena duenak izana baduela, eta izenburuan "literatura vasca" hitzak daramatzaten hainbeste liburu idatzi denez, metodologikoki, beterik ez bada ere, askoz errazagoa zaigu literatura hori badela baieztatzea. Eta segi aurrera.

Deustuko eta Donostiako fakultateetan programa beretsua dabilte. Bost urtetan zehar dute "Euskal Testuak" deritzan ikasgaia. Horren aldean, Gasteizkoan "Euskal Testuak" I eta II. Futbol-partidua balitz, "bost eta bi" oihuka lezake norbaitek. Zehaz dezagun zertxobait. Deustuko 5 horietatik bat ahozko literaturakoa da, eta Gasteizen bada 5. ikasturtean izen bereko aukerako ikasgaia. Bestalde, irakasleak ezaguturik, bertan ikasi ez badut ere, sumatzen dut Deustua eta Donostiako "Euskal Testu"etako bi kurtso (XVI, XVII eta XVIII. mendei dagozkienak) filologia ikasi eta irakasteko erabiltzen direla. Nik Gasteizen ikasi nuenean, "Euskal Testu"etako bi horietatik bat filologiako kontuak ikasten eman nuen. Beraz, lehengo bost eta bi hartatik hiru eta bi juxtuago batera igaro gara. Gasteizen, oraingoz behintzat (nahikoa bait da irakasle-aldaketa bat eskema hauek zilipurdikatzeko), motz gertzen dena XIX. mendea da. Tamalgarria da, noski, baina okerrago litzateke XX.ean ibiltzea larri.

Hemen beste *excursus* txiki bat egin nahi nuen. Badirudi euskal literatura osoa irakatsi behar dela, eta berez hala da. Baina eskuliburuetan dauden datuak errepikatzen denbora gehiegi galtzen denez, hobe litzateke gauza guzti hauek Unibertsitatean sartzerako ezagunak balira. Ez dut neure iharduna irakaskuntz sistema osora pasa nahi, baina gutxieneko ezagutza orokor horiek irakaskuntza ertainetan jasoz gero, askoz aiseago molda gintezke Unibertsitate-ira iristean.

Eta literaturaren irakaspen horretan, zer irakatsi behar zaio ikasleari? Lehen ikusi dugu filologi ikasketen barnean gogo eta interes kontrajarriak zeudela, eta horietako bat besterik ez zela

literaturarena. Baina arlo hau bere soilean hartuta ere, anitza da edo bakuna? Modu bakar batez ulertzen dugu denok, edo eritzi desberdinak daude? Lehengo era funtzionalista eta materialistegian planteatuz galdera, fakultate hauetako ikasleak zer izatea nahi dugu hortik irtetea: Literatur sortzaileak? Ikerlariak? Kritikoak? Irakasleak?

Ez da azkarregia izan behar, gehienak euskarazko irakasle izango direla asmatzeko, eta euskarazko diot eta ez euskal literaturazko. Gainera, filologi ikasleak, norbaitek kontrakoa pentsa lezakeen arren, ez dira bereziki literaturzale, eta hau ez dut salaketa gisa esaten. Ez litzateke arrakasta kaxkarra guzti horiek gutxienez aldian behingo irakurle irtengo balira; irakaslearen meritu litzateke hori.

Irakaslearen lana aipatu, eta zein konplikatu den aitortu behar. Beste edozein jakintzatan bezalatsu, seguru asko. Erabaki behar du, batetik, edo ezagupenen transmisioan aritu edo baliabideak, hau da, metodologia eskaini ikasleei, nork bere aurrerapen eta ikerketak egin ditzan (metodologiarena oso-oso inportantea da nire ustez. Zorionez, euskal literatura erakustez gainera, literatur kritika ere irakasten da, nahiz banaketa honen ajea zera den: teorian ikasia ezin aplikatu izana). Bestetik, entzundakoa ikasiz gero noizbait errepikatuzera mugatuko diren ikasleei edota adimen kritikoagoa duten bakanei mintzatzen zaien ere erabaki behar du.

Arlo guztietan daude antzeko problemak, eta gehiago dagozkie pedagogiari, irakaskuntzari, ezen ez literaturari. Gainera, gogorarazi behar da, Unibertsitatea ez dela klase batzuk entzutea. Berez gehiago da, edo beharko luke izan: topagune bat, bizikizun eta aurkikuntzetarako leku eta, gehienetan, adin aproposa. Hortxe daude biblioteca, taberna... Honekin ez dut gaztaroari buruzko topiko txotxolorik errepikatu nahi, ez. Transmisioaz gainera, deskubrimendu pertsonalak zenbaterainoko garrantzia duen azpimarratu nahi nuke.

(Gogoan dut, Josu Landa *enfant terrible* samarra zen garaietan, nola idatzi zuen *Gerraosteko poesiaren historia* labor bat, intuizio zorrotz eta zuzen askoak izan arren, eskematikoegia. Eta haren komentarioa egin zuen Joxe Azurmendik *Jakin*-en, esanez, bere belaunaldikoek —Joxerenekoek alegia— aurretiko irakaspen zuzenik ezaz, bere kasa egin behar izan zituztela euskal literaturako deskubrimenduak; eta Josurenak sortzen zion inpresioa zela, berek —Joxek eta— ez zutela jakin egina zuten ezagupen hori gaz-

teagoei igaro erazten, eta beldur zela, liburu haren hutsak zirela eta, aurrerantzean ere berdintsu segituko ez ote zuen. Baina Joxek berak ere aitortzen du norberak egindako deskubrimenduak xarma berezia duela, altxor ezkutu bat aurkitu bazenu bezalako lilura sortzen dizula. Nik ere horixe nahi nuke errebindikatu: literatur ezagupenek sortzen duten plazer subjektibo hori. Badakit interpretazio bitalista hau antiakademikoa ere badela, badakit literatur kritika zientzia ere badela, baina nik ez nuke irakurketaren atsegin hutsa ahazterik nahi. Konturatzen naiz halere, oso eztabaidagarria dela diodan hau: izan ere, batek egin dituen deskubrimendu horiek besteei jakin erazi nahi izaten bait dizkie).

Haria galdu dut. Irakasleak izan ditzakeen zalantzez ari nintzen, klasea nori zuzendu erabakitzerakoan. Gutxienak izanik ere, ikerlari gerta daitezkeenak interesatzen zaizkigu gehien. Eta honekin ez dut klasea hauentzat eman behar denik esan nahi. Irakasleek ez dute alferrik izaten despatxu bat eta ordu libre ugari. Irakaslearen jakituria eta sentsibilitatearen baitan geratzen da ikerlari-gai hauek nora edo hara bideratzea. Ez dut ezer berririk asmatzen, baina nik ere ikerketa monografikoen beharra aldarrikatu nahi dut. Inoiz gure literaturaren historiaren ikuspegi zabal aski zuzenik izango badugu, atalez atal orain baino askoz hobeto ezagutu behar; eta horretarako, gai jakinen gaineko azterketa partikularrak dira beharrezko, nahiz sarritan aspergarriegi diren. Ez dakit zehatz-mehatz non dauden hutsunerik larrienak, baina horretaz ere hitz egin genezake geroago.

Hutsuneak aipatu ditut. Gehiegi ukitzen ez den gai bat, gaur-gaurko literatura dugu. Irakaslego-eskoletan bai, baina fakultateetan gutxiago, eritzi eta kritika sakonagoak egin behar direnez, agian, bizirik eta inguruan ditugun idazleak mindu-beldurrez. Izan liteke. Dena dela, Unibertsitatean azken garaiko literaturaz ezer gutxi ikertzeak ni ez nau batere kezkatzen; ezta batere. Izan ere, ezeren seinale izatekotan, hori gaurko literaturaren bizitasunaren erakusgarri da. Zergatik? Literaturaren dinamika beti kalean gertatzen delako; bere polemikak, hika-mikak, aurrerakuntzak eta bes-telako gorabeherak.

Unibertsitatea beti dator atzetik. Teorizazioak, amaiturik dauden fenomenoei buruzkoak izaten dira. Ez nuke honegatik inor haserretzerik nahi, baina neri iruditzen zait momentuan momentuko abangoardia ez dela Unibertsitatean agertzen; eta han zerbait, gai bat, aztertzen denerako, gai edo dena delako hori gehienetan jadanik hila dagoen seinale. Hau ez diot kritika moduan. Horixe

iruditzen bait zait normalena. Unibertsitateko lanak sistematizazioa eta bibliografia zabala eskatzen bait du. Unibertsitateko kritika-lana gehienetan autopsia lana izaten da, edo onenean bibisekzioa. Bestela, modu zibilizatuago batez esateko: literatura berria irakurri egin behar da; historia izatera iragaten denean, orduan da aztergai.

Norbaiti irudi lekiok e Unibertsitatearen kontrako gauza gogorak ari naizela esaten; baina ez da hori. Nik uste dut oso garrantzizkoa dela Unibertsitatearen zeregina, baina inoiz ez da sortzen ari den literatura berriaren bideratzaile izango. Ez nik debekatzen dudalako, jakina, ezpada bere izaera eta egitura direla medio. Badi-ra, noski, Unibertsitatean aritzeaz gain, literatura berriaren kritikan iharduten dutenak, baina bi zeregin desberdin bete ohi dituzte kasu batean eta bestean.

Honekin, batzuen Unibertsitatearekiko fetixismoa hautsi nahi nuen, ez Unibertsitateari eraso: honen zeregina, gure tradizioaren ezagutza, ikerketa eta transmisioari dago loturik (tradizio hitza adiera zabalenean ulertu behar da hemen, hastapenetatik oraintsu artekora).

Literaturaz hitz egiterakoan, gaur egun sortzen ari dena aipatzeko joera dut nik. Deformazio profesionala, apika. Izan ere, argitaratzaile naiz ofizioz eta obra berrien irakurle afizioz eta, horrez gainera, aldian aldian gauzatxoren bat idazten dudana. Hala ere, bukatzeko, tradizioaren garrantzi izugarria aipatu nahi dut, eta horretan Unibertsitateak duen eginbeharra azpimarratu. Baina ez pentsa Unibertsitatea antigioaleko armiarma-saretara zokoratu nahi dudarik. Aitzitik, gure orainerako eta gure gerorako da eginbizun hori; guretzat iragana antzua bait da, etorkizunerako ditugun proiektuetan baliagarri ez bazaigu.

Hiru arrazoi emango ditut, beraz, tradizioa berreskuratzea zein inportantea den erakutsi nahiz.

1. Neure hitzez esan beharrean, Xabier Leteren ahotik hartuko dut, laburrago eta dotoreago, zizelkatua dirudien esaldi hone-taz adierazteko: "Izan zirelako gara, garelako izango dira". Jarrai-penaren, soka luzearen kontzepzio hori oso erraza, eztabaida ezina da genetikaz ari bagara; baina kulturen, tamalez, eten gehiegi izan dugu geure historian zehar. Tradizioaren berri izatearen garrantziaz, nire baitan eragin nabarmena izan duten bi izen aipatzeko-tan, bi Koldo aipatu behar, gure bi Koldo: Mitxelena eta Izagirre.

2. Tradizio hori ezagutu eta gero, gure ondorioetako bat izan liteke guzti hori kaka zaharra dela baieztatzea. Ederki. Posible eta litekeena da; baina guztiz bestelako gauzak, egin nahi baditugu ere, erabat aldatu nahi izanik ere, beharrezko zaigu, geure sus-traiak zeharo galdu ez baditugu. Nik ezagutzen dudan aldaketa garrantzizko eta bapatekoena, Errusian boltxeveikeek 1917tik aurrera burututakoa da, eta hantxe, Anatoli Lunatxarski sobietarrak beren ondarea —aldatu eta irauli nahi zuten gizarteari zegokiona— gorde, ezagutu eta errespetatu beharraz teorizatu zuen, kritikotasuna galdu gabe. Ildo beretik, hortxe daude, besteak beste, Lenin zenak Tolstoiri buruz egindako lanak.

3. Beste zerbait ere aipatuko nuke, azken proposamen bat: apalagoa, baina zehatzagoa; neure golkotik aterea eta, beraz, subjektiboagoa. Gure literaturgintza eraikitzeko, beste gauza askotan bezala, aipatuko dudan puntu honetan ere filologo eta hizkuntzalarien lanak probetxugarri izan dakizkiguke. Filologiaren lana hizkuntz arkeologia da askotan, dakigunez; dena dela, horien lanak erakuts diezaguke zein den gure hizkuntzaren benetako aurpegia, taiua, tankera. Baina ez ote dakigu horrenbeste? Bitxikeria dirudi, eta beste hizkuntza askotan halaxe litzateke; baina ez dezagun ahantz gure herria ezezik, hizkuntza ere kolonizatu dugula, oso-ro, eta uneoro pairatzen ditugula horren ondorioak. Ibon Sarasolak zioenez, denok salatzen dugu diglosiaren alderdi politikoa, baina inor gutxi kezkatzen da diglosiaren ondorio linguistikoez. Guzti honekin zer esan nahi dut? Euskal literaturak errotik izan behar duela euskalduna. Kontuz! Ez naiz herri-ideosinkrasiaz ari, ez dut horretan sekula sinetsi. Baina hizkuntza bakoitzak baditu bere joerak; estilistika maila hutsean esan nahi dut: adjektiboa, adberbioa, aditza, koordinazioa eta subordinazioa... Gure hizkuntzaren sakoneko itxura, berezko joera ezagutu ez, eta besteetatik abiatuta, halako baieztapenak egin izan dira, adjektibazioa landu behar dela, edo subordinazioa, edo atzizki bidezko eratorpena... Ez dut guzti horien garrantzia ukatuko, eta badakit hizkuntzak eitez ere aldatzen direla, ez dutela betirako ezaugarririk; hala eta guztiz ere, euskal perpausak *naturaltasunez*, modu natural batez egitearen inportantzia azpimarratu eta markatu nahi dut. Eta ez horretara makurtzeko: literaturaren eginbeharretako bat ukatzea litzateke. Aitortuko didazuenez, hizkuntzaren naturaltasuna bortxatzeko ere, hura hartu behar dugu abiapuntu, nahitaezko erreferentzia.

Honekin lotuta, zuen baimenarekin, gure artean egin izan den kritikaren kritikaxo bat: literatura epaitzean —elaberriak bati-

pat— berealdiko garrantzia eman zaio testuaren egituratze osoari, narrazioko eraikuntza eta itxuraketa nagusiei, eta ia bat ere ez esaldiaren eraikuntzari, honek narraziogintzan, bizitasunean etab. sekulako eragina izan arren. Nolabait ere, esan liteke arkitektoen lanaz arduratu garela, planoak eta, igeltseroarena ahaztuz: adreiluak bata bestearen gainean jartzea, masa oratu eta pareta zuzen egitea. Hitza litzateke adreilua eta pareta perpausa, baina ez dut analogiaz abusatu nahi. Konparazio xume bat zen eta aholku apal bat, nire ustez gure unibertsitari eta kritiko nagusiek ez bait diote jaramonik egin honi. Horrela segituz gero, andaluzaren paretari bezala gertatuko bait zaigu; eta ez dut uste Txirritaren bertsoa gogorarazi beharrean nagoenik.

X. M.

LA ENSEÑANZA DE LA LITERATURA EN LA UNIVERSIDAD L'ENSEIGNEMENT DE LA LITTÉRATURE A L'UNIVERSITÉ

X. Mendiguren presenta y analiza en este artículo el panorama de la enseñanza de la literatura vasca en la Universidad. En un primer momento nos trae la lista de Universidades y Centros de nivel universitario que abarcan a la población universitaria vasca: desde las dos comunidades autónomas peninsulares hasta los centros homólogos continentales. Tras analizar los contenidos que se imparten en las diversas escuelas de magisterio de una y otra comunidad autónoma, el autor se detiene más pormenorizadamente en los contenidos de las cátedras de filología vasca existentes en los varios campus universitarios. Plantea la finalidad con que se han pensado estas cátedras (¿formar profesores? ¿o investigadores? ¿o críticos?), con los centros de interés contrapuestos que de esto se derivan hacia los contenidos. Para concluir, el autor presenta unas reflexiones sobre el sentido y función de la tradición en la literatura, como instancia que posibilita por una parte un nuevo desarrollo sobre los pasos anteriores y, por otra, la fidelidad o lo más auténtico del pasado.

X. Mendiguren présente et analyse dans cet article le panorama de l'enseignement de la littérature basque à l'Université. Dans un premier temps, il nous rapporte la liste des Universités et des Centres de niveau supérieur qui comprennent la population universitaire basque: depuis les deux communautés autonomes pénninsulaires jusqu'aux centres homologues continentaux. Après avoir analysé les

contenus qui sont remis dans les diverses écoles du corps enseignant des deux communautés autonomes, l'auteur s'arrête pour décrire minutieusement les contenus des programmes de philologie basque existants dans les différents campus universitaires. Il expose le but pour lequel ces chaires ont été pensées (former des professeurs ou des chercheurs ou des critiques?) et les centres d'intérêts opposés qui par conséquent en affectent aussi les contenus. Pour conclure, l'auteur présente quelques réflexions sur le sens et la fonction de la tradition dans la littérature ce qui rend possible d'une part un nouveau développement sur les pas antérieurs et d'autre part la fidélité au plus authentique du passé.